

УДК 811.111'373.46

С. Б. Шелудченко, О. В. Шелудченко

**ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ КОРПУС НАУКОВО-
ПОПУЛЯРНОГО ДИТЯЧОГО СТИЛЮ
(на матеріалі статей журналу «National Geographic Kids»)**

Збільшення потоку наукової інформації обумовлює необхідність вивчення мовних засобів, що реалізують у науково-популярних статтях комунікативну функцію. Велика кількість наукових винаходів і високий рівень досліджень з різних галузей знаходять відображення у науково-популярній літературі, що орієнтована і на фахівців з інших сфер науки, і на малопідготовлених читачів.

Незважаючи на численні дослідження у галузі термінознавства [1; 2; 3; 4], у сучасній лінгвістиці досі немає єдиного трактування терміну. Ураховуючи сукупність досліджень, присвячених природі термінів, послуговуємось формулюванням Ф. А. Циткіної, яка визначає термін як мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної галузі знань [4, с. 10].

Водночас дослідження термінів у науково-популярних статтях дитячого стилю детермінується об'єктивною причиною, а саме відсутністю робіт щодо впливу термінів на передачу наукової інформації для дитячої аудиторії. Під дитячим стилем, з опорою на дослідження В. В. Кизиловой, розуміємо світ творів про те, що таке і хто така дитина, що таке її мікрокосм, і що таке її макрокосм, тобто все, що її оточує [5]. Дитяча література є органічною складовою загальної літератури зі всіма притаманними їй різновидами та властивостями, при цьому орієнтованою на інтереси читача-дитини [6].

Мета нашого дослідження полягає у вивченні структурних особливостей термінів науково-популярних статей дитячого спрямування. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання конкретних завдань, а саме дослідити співвідношення вживання термінів-слів та термінологічних словосполучень (далі ТС) в аналізованому матеріалі; структурувати корпус термінів за їх формальною структурою; визначити твірні моделі ТС.

Повідомлення в текстах науково-популярних статей дитячого спрямування являє собою інформацію наукового або технічного характеру. Мова науково-популярної літератури звернена до інтелекту, оперує поняттями, судженнями, умовиводами, й термінами, адже власне науковий термін виник у відповідь на необхідність мати однозначне співвідношення між означуваним і означаючим для точності й адекватності вираження наукових понять [2; 3; 4].

Термін науково-популярної статті дитячого спрямування враховує всі необхідні й достатні ознаки поняття, що термінується.

Термін не стільки називає поняття, скільки визначає й уточнює його, тобто виконує номінативну й дефінітивну функції. Проведений аналіз корпусу 432 термінів, що є результатом суцільної вибірки з 20 статей науково-популярного журналу «National Geographic Kids» [7] засвідчив, що співвідношення термінів-слів та ТС становить 354 та 78 одиниць відповідно (див. рис. 1):

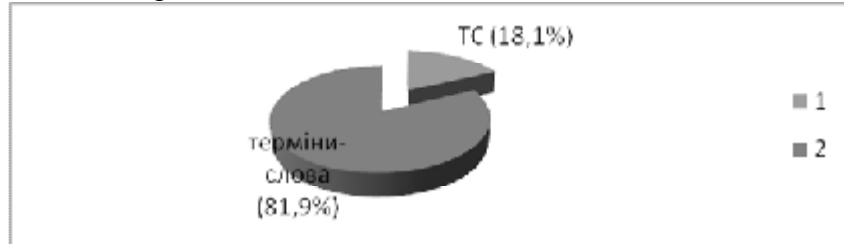

Рис. 1. Співвідношення слів-термінів та ТС у науково-популярних статтях для дітей

Домінування слів термінів пояснюється специфікою матеріалу дослідження, що повинен урахувувати психологічний підхід до дитячої літератури, та, власне, реципієнта. Беззаперечним є твердження, що заміна ТС термінами-словами полегшує сприйняття дитячою аудиторією поліаспектного інформаційного простору статті.

Зауважимо, що лише 7 ТС притаманна трикомпонентна структура, наприклад: *global climate change (a significant and lasting change in the statistical distribution of weather patterns over periods from decades to millions of years); ozone depleting substances (halogenated substances responsible for man-made chemical ozone depletion); barking tree frog (a species of tree frog variable in color but recognizable due to the characteristic dark round markings on its dorsum).*

Решта аналізованих ТС характеризуються двокомпонентною структурою та безсполучниковим зв'язком, наприклад: *food web (feeding connections in an ecological community); motor neuron (neurons located in the central nervous system); spinal cord (a long, thin, tubular bundle of nervous tissue and support cells that extends from the brain).*

Аналіз власне термінів-слів виявив, що кількісно домінантними є кореневі терміни, що нараховують 165 одиниць (див. рис. 2.), наприклад: *volcano – a mountain or hill, typically conical, having a crater or vent through which lava, rock fragments, hot vapour, and gas are erupted from the earth's crust; muscle – a band or bundle of fibrous tissue in a human or animal body that has the ability to contract, producing movement or maintaining the position of the body; turtle – a large marine reptile with a bony or leathery shell and flippers, coming ashore annually on sandy beaches to lay eggs; phase (biology) – a stage in the life cycle or annual cycle of an animal.*

Останній, з наведених вище прикладів, водночас є свідченням термінологічної омонімії та контекстуальності термінів, оскільки характеризується приналежністю не лише до терміносистеми біології, а й

фізики, хімії та лінгвістики, що зареєстровано словниками: *phase* (physics) – *the relationship in time between the successive states or cycles of an oscillating or repeating system (such as an alternating electric current or a light or sound wave) and either a fixed reference point or the states or cycles of another system with which it may or may not be in synchrony*; *phase* (chemistry) – *a distinct and homogeneous form of matter (i.e. a particular solid, liquid, or gas) separated by its surface from other forms*; *phase* (linguistics) – *(in systemic grammar) the relationship between a catenative verb and the verb that follows it*.

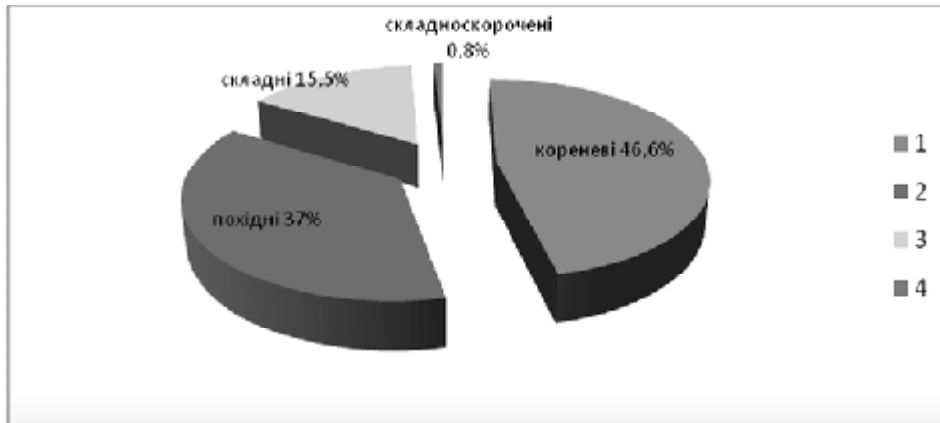

Рис. 2. Градація слів-термінів

Доволі чисельними, як свідчить рисунок 2., є похідні терміни (131), тоді як на складні терміни припадає лише 55 одиниць і на складноскорочені – 3. Похідні терміни-слова, на які припадає 37 % загальної кількості аналізованих термінів, можуть бути розкласифіковані згідно трьох моделей творення, а саме:

1) префікс + корінь – 11 термінів, наприклад: *absorb – take in or soak up (energy or a liquid or other substance) by chemical or physical action*;

2) корінь + суфікс – 107 термінів, наприклад: *hibernate – spend the winter in a dormant state*;

3) префікс + корінь + суфікс – 13 термінів, наприклад: *confederation – an organization which consists of a number of parties or groups united in an alliance or league*.

Грунтуючись на проведеному аналізі моделей термінів-дериватів, можемо зробити висновок, що продуктивною є друга модель із залученням суфіксації, тоді як перша і третя моделі (префіксальний та префіксально-суфіксальний способи деривації відповідно) не є продуктивними для творення термінів-слів.

Складні терміни-слова, виявлені в аналізованих статтях, можемо умовно розподілити на власне складні терміни, та терміни, спосіб творення котрих поєднує складання й деривацію. Такі терміни складаються з двох основ та містять суфікс, наприклад: (1) *stratosphere – the layer of the earth's atmosphere above the troposphere, extending to about*

50 km above the earth's surface (the lower boundary of the mesosphere); (2) stratospheric – of or relating to the stratosphere.

Перший з вищеподаних прикладів є власне складним терміном словом, що поєднує у собі дві основи: *strato* (у перекладі з латини – *layer*) та *sphere* (*each of a series of revolving concentrically arranged spherical shells in which celestial bodies were formerly thought to be set in a fixed relationship*). Другий приклад це поднання двох основ із додаванням суфікса: *strato + sphere + -ic*.

Остання група термінів-слів, а саме складноскорочені терміни, налічує три елементи, що репрезентують:

• буквено-цифрове скорочення: *TrES – 2* від у значенні: *the second transiting star moving across the star it orbits*;

• умовно-графічне скорочення: *kg* від *kilogram* у значенні: *the SI unit of mass, equivalent to the international standard kept at Sèvres near Paris (approximately 2.205 lb)*. Особливістю умовно-графічних скорочень є те, що вони вимовляються повністю й скорочуються лише на письмі;

• скорочення до початкових складів слова: *dino* від *dinosaur* у значенні: *a fossil reptile of the Mesozoic era, often reaching an enormous size*.

Отже, аналіз термінологічного складу науково-популярних статей для дітей за формальною структурою засвідчив превалювання термінів-слів над ТС, що знаходить своє пояснення в урахуванні психологічного підходу до реципієнта інформації – чим простіша формальна структура, тим легше трактувати значення термінів. Окрім того, усталеність та упорядкованість терміносистем, до яких належать аналізовані терміни, пояснює превалювання кореневих слів-термінів. Далі (у порядку спадання) розташовуються похідні терміни, складні й складноскорочені терміни. Афіксація як один із найбільш поширених шляхів збагачення лексичного складу англійської мови загалом, і терміносистем зокрема, виявила свою продуктивність як шляхом творення дериватів, так і складених дериватів.

Перспективу подальших лінгвістичних студій вбачаємо в аналізі частиномовної приналежності та розмежування на сфери знань термінів в аналізованому матеріалі.

Список використаної літератури

1. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М., 1971. – С. 5–67. **2. Квитко И. С.** Термин в научном документе / И. С. Квитко. – Львов : Вища шк., 1976. – 150 с. **3. Суперанская А. В.** Состав и структура термина / А. В. Суперанська // Взаимодействие языков на разных уровнях и научно-технический перевод. – Орел, 1987. – С. 19–21. **4. Циткина Ф. А.** Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. – Львов, 1988. – 158 с. **5. Кизилова В. В.** Дитяча

українська література: підручник для вищих навчальних закладів з грифом МОН / В. В. Кизилова, В. Ф. Пушко. – Луганськ : Знання, 2008. – 296 с. **6. Папуша О.** Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу / О. Папуша // Слово і Час. – 2004. – № 12. – С. 20–26. **7. National Geographic Kids** [Electronic resource] – Mode of access: <http://kids.nationalgeographic.com/kids/>

Шелудченк С. Б., Шелудченко О. В. Термінологічний корпус науково-популярного дитячого стилю (на матеріалі статей журналу «National Geographic Kids»)

У статті йдеться про структурні особливості термінів науково-популярного дитячого стилю. Досліджено співвідношення вживання термінів-слів та термінологічних словосполучень. Установлено домінування термінів-слів над термінологічними словосполученнями. Структуровано корпус термінів за їх формальною структурою. Здійснено градацію термінів-слів. Визначено продуктивну модель термінів-дериватів. Виокремлено двокомпонентні та трикомпонентні моделі термінологічних словосполучень.

Ключові слова: науково-популярний дитячий стиль, термін, термінологічне словосполучення.

Шелудченко С. Б., Шелудченко О. В. Терминологический корпус научно-популярного детского стиля (на материале статей журнала «National Geographic Kids»)

Статья посвящена структурным особенностям терминов научно-популярного детского стиля. Исследовано соотношение употребления терминов-слов и терминологических словосочетаний. Установлено доминирование терминов-слов. Структурирован корпус терминов по принципу их формальной структуры. Проведена градация терминов-слов. Определена продуктивная модель терминов-дериватов. Разграничены двухкомпонентные и трёхкомпонентные модели терминологических словосочетаний.

Ключевые слова: научно-популярный детский стиль, термин, терминологическое словосочетание.

Sheludchenko S. B., Sheludchenko O. V. Terminological Set of Popular-Science Children's Style (A Study of the Articles from the Magazine "National Geographic Kids")

The article deals with terms' structural peculiarities in the articles of popular-science children's style. The ratio of terms-words and terminological word-combinations has been investigated. The predominance of terms-words has been ascertained. The set of analyzed terms has been organized on the basis of formal structure. The terms-words' gradation has been conducted. The productive pattern of terms-derivatives has been established. Two-component

and three-component patterns of terminological word-combinations have been sorted out.

Key words: popular-science children's style, a term, a terminological word-combination.

Стаття надійшла до редакції 04.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Моїсеєнко О. Ю.

УДК 811(477.62=14)'373.45(045)

К. В. Шпак

ТЮРКСЬКІ ЕЛЕМЕНТИ РУМЕЙСЬКОЇ МОВИ

Однією з найбільш актуальних у сучасному світовому мовознавстві є проблема міжмовних і міждіалектних контактів, а особливо – питання щодо походження та розвитку лексичних одиниць мови у результаті цих контактів. Надзвичайно багатий для дослідника цієї проблеми матеріал пропонує ізольована від основного ареалу розповсюдження, невелика за кількістю румейська мова.

Проблемою тюркізмів в румейській мові займалася порівняно невелика кількість дослідників, серед яких слід зазначити: І. С. Пономарьову («Відображення етнокультурних контактів греків Приазов'я» [1]), М. Токія («Грецизми та тюркізми у румейській мові» [2]), Є. І. Царенка («Румейсько-тюрксько-східнослов'янська лексична взаємодія в умовах Донеччини» [3]), Т. М. Чернишеву («Тюркські елементи у соціальній сфері грецьких говірок Донеччини» [4]) та ін.

Треба зазначити, що всі ці дослідницькі роботи існують у формі статей які містять дуже стислу інформацію. Отже, дослідження тюркських елементів у румейській мові має першорядне практичне значення.

Мета статті полягає в дослідженні прагматичних причин виникнення тюркських запозичень у румейській мові і вивченні їх структури та семантики. Предметом дослідження є прагматичні та структурно-семантичні особливості тюркських елементів румейської мови. Матеріалом цього дослідження слугують тюркські елементи на позначення термінів повсякденного використання, зафіксовані румейськими словниками [5; 6].

Середина XV ст. ознаменувалася важливими змінами у житті грецької спільноти. Поштовхом до цих змін послужило падіння Константинополя і всієї Візантійської імперії у 1453 році під ударами турків-османів, а також висадка турецьких військ на південний берег Криму у 1475 році. Таким чином, завойовницьким шляхом турки